

Notat – Evaluering af de særlige pladser i psykiatrien

16.6. 2021

Folketinget vedtog i juni 2017 at bruge en del af satspuljen 2017-2020 til at forebygge vold på botilbud. Det resulterede i de særlige pladser i psykiatrien, som er målrettet en mindre gruppe særligt udsatte personer med svære psykiske lidelser, udadreagerende og uforudsigelig adfærd mv., og som er svære at håndtere inden for rammerne af de eksisterende botilbud og psykiatriske afdelinger.

VIVE har evalueret hvordan de særlige pladser fungerer, samt hvilke justeringer der kan bidrage til styrkede resultater.

Evalueringen undersøger også fordele og ulemper ved organiseringen og finansieringen af de særlige pladser, det tværgående samarbejde om visitation, revurdering og udslusning efter endt ophold samt sammenhænge mellem målgruppe, visitationskriterier, rammen for ophold, forløbslængde og opstillede succeskriterier.

Finansieringen af de særlige pladser

De særlige pladser i psykiatrien er primært finansieret af kommuner og regioner. Kommunernes finansiering blev ved lovens ikraftsættelse om de særlige pladser fastsat til 80 % af omkostningerne til pladserne, mens regionen afholder de resterende ca. 20 %. Staten bidrager årligt til de særlige pladser med op til 78 mio. kr. (2018 prisniveau) til regionerne og kommunerne via bloktilskuddet.

Den anvendte takstmodel for kommunernes betaling til regionerne for de særlige pladser er baseret på, at en plads koster 1,75 mio. kr. pr. år (2018 prisniveau). For benyttede pladser betaler kommunerne en dagstakst svarende til 80 % af omkostningerne, dvs. 3836 kr. For ubenyttede pladser betalte kommunerne frem til og med 31. august 2020 fuld sengedagstakst, mens taksten blev sænket til 75 % pr. 1. september 2020, svarende til 3040,50 kr. (2020 prisniveau). Ændringen skete som led i KL, Danske Regioner og regeringens aftale om model for bedre udnyttelse af de særlige pladser i forbindelse med økonomiaftalerne for 2021. Den enkelte kommunes andel af betalingen for ubenyttede pladser beregnes på baggrund af kommunens andel af regionens befolkningstal.

Kommunernes udgifter til de særlige pladser

Kommunerne havde i 2018, 2019 og 2020 samlede udgifter til de særlige pladser på henholdsvis 74,8 mio. kr., 187,6 mio. kr. og 177 mio. kr. En betragtelig andel af kommunernes udgifter til de særlige pladser er relateret til ubenyttede pladser. I 2018, 2019, og 2020 udgjorde udgifter til ubenyttede pladser henholdsvis 54, 39 og 28 procent af kommunernes samlede udgifter til de særlige pladser. I alt 164,7 mio. kr. er i løbet af de første 3 år anvendt til at betale for uforbrugte pladser.

Udfordrende rammevilkår gør det svært at realisere potentialet

Kapaciteten på de særlige pladser bliver kun udnyttet i lav grad, hvilket medfører store kommunale udgifter til ubenyttede pladser.

Borgernes forløb på de særlige pladser er også væsentligt længere end de 6-9 måneder, de gældende aftaler lægger op til. De primære årsager til dette er dels, at de borgere, der bevilges ophold, er komplekse,

og, at det kræver tid at opnå forbedringer i borgernes tilstand, dels at det i en del tilfælde er svært at finde relevante tilbud, der kan rumme de stadig meget komplekse borgere efter endt forløb.

VIVE konkluderer, at den manglende udnyttelse af kapaciteten på de særlige pladser afspejler, at pladserne er født med svære rammevilkår. Kombinationen af valgt styringsmodel, målgruppe, visitations- og succeskriterier gør det svært at realisere potentialet af de faglige og økonomiske ressourcer, der er samlet omkring pladserne.

Behov for at justere rammebehov

VIVE's evaluering viser til gengæld også, at en stor andel af de involverede fagpersoner, borgere og pårørende angiver at de særlige pladser er et relevant og virksomt tilbud.

VIVE opstiller flg. to overordnede pejlemærker for de særlige pladsers fremtid:

- Der er behov – og muligheder – for at justere i rammevilkårene for de særlige pladser fremadrettet.
- Der er grundlag – og muligheder – for at udvikle og konsolidere den på mange måder lovende faglige organisering og den helhedsorienterede indsats, der er under udvikling i regi af de særlige pladser.

VIVE's anbefalinger

Der bør etableres en enklere finansieringsmodel

Den nuværende finansieringsmodel med en høj grad af kommunal medfinansiering og kommunal finansiering af ubrugte pladser giver en række stærke økonomiske incitamenter, der på utilsigtet vis modvirker mulighederne for at realisere intentionen med de særlige pladser. Således bidrager finansieringsmodellen for de særlige pladser også til en i forvejen fastlåst strid om, hvor ansvaret for behandling og finansiering mellem kommuner og regioner bør ligge.

VIVE anbefaler derfor, at der etableres en enklere model for finansieringen af de særlige pladser. Et vigtigt fokuspunkt er her, at fordelingen af udgifter til de særlige pladser i højere grad afspejler, at målgruppen for de særlige pladser kontinuerligt har brug for indsatser fra både regioner og kommuner.

Der er behov for at styrke kapacitetsudnyttelsen

Målgruppen for de særlige pladser er defineret med så høj en grad af kompleksitet, at langt størstedelen af de borgere, der lever op til de opstillede visitationskriterier (svær psykisk sygdom, udadreagerende uforudsigelig potentielt farlig adfærd), mangler sygdomserkendelse, kognitive forudsætninger og/eller motivation til at indvillige i opholdet.

VIVE anbefaler, at der gennemføres justeringer, som kan øge kapacitetsudnyttelsen. De muligheder der fremstår på baggrund af evalueringen, knytter sig til at:

- Åbne yderligere op for henvisninger fra almen psykiatrien til de særlige pladser og/eller konvertere en del af de særlige pladser til pladser i almen psykiatrien.

- Nedjustere antallet af særlige pladser, såfremt det besluttes at holde fast i de eksisterende rammevilkår. Det fremgår i evalueringen, at behovet i en sådan model kunne dækkes via 75 pladser frem for de nuværende 150 på landsplan.

Regional variation giver mulighed for videndeling og udvikling

Evalueringen afdækker en regional variation i det oplevede udbytte, idet de særlige pladser i regionerne Midtjylland og Nordjylland vurderes mere positivt end de øvrige tre regioner, både hvad angår udbytte før og efter opholdet. VIVE vurderer, at forklaringen på den mere positive vurdering i regionerne Midtjylland og Nordjylland, hænger sammen med, hvordan de håndterer misbrug på og omkring de særlige pladser, samt i hvilken grad det lykkes at finde relevante botilbud efter endt ophold.

VIVE anbefaler derfor at sætte fokus på tværgående videns- og erfaringsudveksling som afsæt for det videre arbejde med at udvikle organisering og indhold af de særlige pladser. VIVE finder det relevant at drøfte:

- Behandlingen og det tværfaglige samarbejde internt på de særlige pladser – herunder hvordan arbejdet med misbrugsbehandling og hverdagsmestring kan styrkes.
- Snitflader og samarbejde mellem de særlige pladser og de øvrige dele af den regionale psykiatri.
- Den fortsatte udvikling af de tværsektorielle samarbejdsrelationer omkring borgernes forløb på de særlige pladser og herunder særligt, hvordan udslusning bedst muligt kan gribes an.

Behov for botilbud, der kan rumme de mest komplekse borgere

Der er mange udfordringer ved at finde botilbud, der kan rumme de stadigt komplekse borgere, efter opholdet på de særlige pladser. Udfordringerne med udslusning fra de særlige pladser illustrerer et behov for socialpsykiatriske og/eller almenpsykiatriske tilbud, der kan rumme de mest komplekse borgere med samtidigt misbrug og svær psykisk sygdom.

VIVE anbefaler at opprioritere udvikling af kapaciteten og samarbejdet om disse typer af tilbud med fokus på at styrke samspillet mellem socialpsykiatrien og almen psykiatrien. Det kan fx ske i regi af den kommende 10-årsplan for psykiatrien, hvor det vil være et element, der kan øge bæredygtigheden af den investering der er gjort i de særlige pladser.

Behov for mere viden om effekter og omkostninger af indsatsen på de særlige pladser

VIVE konkluderer, at der fortsat mangler viden om de kort- og langsigtede effekter af indsatsen på de særlige pladser, herunder om ressourcerne anvendes effektivt. På baggrund heraf, og som følge af et generelt ønske om at få bedre viden om resultater, effekter og omkostninger af sociale indsatser, anbefaler VIVE, at der fremadrettet er fokus på at få etableret mere viden om de kortsigtede og langsigtede effekter og omkostninger af de særlige pladser.

/Thomas Petersen, udviklingskonsulent, Center for Voksne og Velfærd